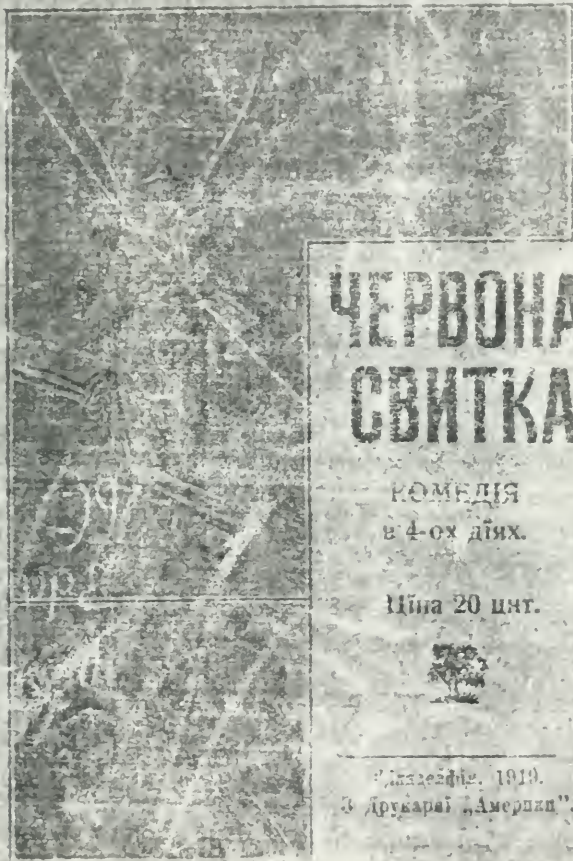

Червона
„НАРОДНА БІБЛЮТЕКА“.

під редакцією
ПЕТРА КИРІЛЮКА

ТІК II.

19.

ЧЕРВОНА СВИТКА

КОМЕДІЯ
в 4-ох діях.

Ціна 20 цят.

Друкарня, 1919.
Друкарі „Америка“.

ДІЯ ПЕРША.

Сцена представляє заступ базарища в Сорочинцях. Проти віконів свєрі до негарного шишку; оверми влодять і виллодять ярмарочні люди.

СЦЕНА ПЕРША.

З правого боку виллодять на сцену: Черевик, Химка і Парашка. Черевик держить батіг в руках. Очінок Химки залланий грязькою.

ХИМКА (*торочить, їдучи*): Цікава я знати, що се за гультіпака! Щоб він подавив ся, печумазний голодранець! А щоб його батька та в голову горшком стукнуло! А щоб йому на другім свєті чорт обсмалив бороду!

ЧЕРЕВИК (*задержуєть ся перед оверми шишковими і облизуєть ся, поглядуючи зажурено на жінку*): Не погнівай ся, Химко, та я тебе щиро попрошу: не клени, бо се не без гріха! Бач: чимало добрих людей таки ось-тут за тими дверми; почувують твої скверні слова, та ще возьмуть на язик...

ХИМКА (*люто*): Ех, ти, безмозка макітра! Тобі-б і нічого, коли-б твою жінку цілу в болоті скупали! (*Показує на очінок*): Нині перший раз убрала новий, сїтчастий очінок, та що з нього те-

пер? Мов онуча, вимарана в болоті. Ей, Со-
лошю! Як не прикусни свогого капосного язи-
ка, то я, таки от-тут розідру тобі шку від вуха
до вуха!

ЧЕРЕВИК (опустив голову засоромлений):
Та я нічого, Химко! Я тільки хотів оттак для
спокою...

ХИМКА: Для спокою... Знаю я, знаю, якого
тобі отсе забагало ся! Тебе вже в животі ско-
боче, бо занюхав паруху, так і плигнути забажа-
ло ся між павиць таких-же, як ти сам!

ЧЕРЕВИК: Та бач: довго їхало ся, а душ-
ний лень... Рад-би охолодити ся, коли твоя ласка.

ПАРАНКА: Матусю! А мені здасть ся, що
сеї парубок, що то на мості сказав у слід за на-
ми декілька слів...

ХИМКА (перериває): Сказав у слід за на-
ми декілька слів... А мовчиш бо ти, сороко нео-
пірена! То і у тебе нічого, як на твою матір, хоч
і не-рідну, який то годолятник грязюкою кидає?
Та я тобі отєї коси обемикаю! (*Паранка хова-
єть ся за батька*). Не поможе і твій батько, от-
ся нездара сотенна! (*До себе*). Ще йому добре
молоко на губах не обсохло, а тут обізших на
дорозі зневажас! Столітною відьмою мене на-
ззав! Нечестивень! Пішов би вперед та умив ся!
Осоружний обірванець, (*Тут Червик шепнув
Паранці декілька слів і плигнув незаметно у
шикові двері*). Хоч я не бачила його мамуні,
та знаю, що вона дрань... І батько його дрань і
дрань! Столітної! А бодай тебе... (*Оглядает ся,
не бачить Червика*). А пехаранутна мапанура

де? Не видержав! (*До Парашки*). Пожди отут на свого запацьканого батька; я-ж мушу походити понід полотняні шатра і купити новий очіпок. А скажи йому, що як не продасть шпешниці і кобили, так нехай і на очі не показуєть ся!

ПАРАШКА: Гаразд матусю, скажу все до словечка.

ХИМКА (*відходячи*): Ох, щоби мені понав ся до рук сей голодранець в білій свиті! Дала-б я йому доброго прочуханця!

(*Виходить.*)

СЦЕНА ДРУГА.

ПАРАШКА (*сама*): О, який він хороший! Може гріх таке говорити для молодої дівчини, так що-ж порадини, коли він дійсно хороший! Як гарно лежала на нїм біла свита і сіра смужкова шапка! Підпер ся в боки по-молодецьки і глядїв на проїзших... А його палкі очі намагали ся пробити мене наскрізь! (*Оглядаєть ся*). Щоб хоч матуся не почувли, що я таку мову завела! (*По хвилі*). Недобрі матуся! Все їм на устах проклони і проклони. А батенько у них гірше сеї кобили, що привели її на ярмарок. Добре матусі ідїти на вершку воза і вередувати. А бідний батенько мусїв швендіяти біля воза в полотняній сорочці і запацьканих шараварах та й аж потом обливав ся. А як кухоль горівки захоче ликнути, то мусить крити ся перед мачухою. (*По хвилі*). Казали батенько, що мені вже вісімнацять літ! Я нині перший раз на ярмарку! Яка цікава річ ярмарок! Їхали ми через місточко, а всюди шум,

вереск, рев, муканс, блявне... Всюди видко воли, мішки зі збіжем, сіно, циганів, горшки, баби, пряники, шанки... Тарахкотять вози, звенить зелізо, гремлять дошки, падаючи на землю, а ошоломлена голова не знає, куди повернути ся. Все таке приманчиве! А мені чому-то найкрасше було, коли-б так побачила сього красуня-парубка в білій світлі хоч один раз. *(По хвили)*. Нехай тільки батенько продадуть стару кобилу і десять міхів пшениці; вертати-мемо через міст, може парубок ще стояти-ме і поздоровить знов таким хорошим словом. *(Задумуєть ся і прикладає палець до чола)*. Як-се він сказав до мене?

СЦЕНА ТРЕТЯ.

ГРИЦЬКО (крадець ся з правого боку, глядить на дівчину і зітхає): Ех, отсе собі дівчина. Гарна дівчина! Я віддав би ціле своє хазяйство, щоб тільки поцілювати її! *(Приступає до Парашки і тягне її за вишиваний рукав. Парашки задрожала і неначе затрявожила ся)*. Не бій ся, серденько, не бій ся! *(Стискає її за руку)*. Я нічого лихого тобі не скажу.

ПАРАШКА (засоромлена): Може бути і правда, що ти нічого лихого мені не скажеш; та мені дивно... Певно, ти лукавий! *(Відвертаєть ся лицем від парубка, але руку держить в парубковій долоні)*. Сама знаю, що так не годить ся. *(До себе)*. Не маю сили взяти від нього руки. Ще ніколи так серце не било у моїй груді! І чудно і любо на моїй душі... *(В часі дальшої сцени говорять до себе шопотом, дівчина засором-*

лена; при кінці, коли Черевик має оглянути ся до доньки, парубок держить Парашку за стан).

СЦЕНА ЧЕТВЕРТА.

(З лівого боку виходить двох циганів, задержують ся по лівій стороні і сейчас зачинають розмову. Рівночасно виходить з шинку Черевик, задержуєть ся під дверима і цікаво надслушує, не дивлячи ся на-право.)

ПЕРШИЙ ЦИГАН (в красивих шараварах, запанцьканих дітьем і соломиною): Так ти гадаєш, земляче, що годі буде нам продати пшениці за добрі гроші?

ДРУГИЙ ЦИГАН (в синій, полатаній свиті, з великою гулюю на чолі): Нема-що довго думати; я готов закинути собі петлю на шию і бовтати ся на отсім дереві, як кобаца на бантах, коли ми продамо хоч одну мірку.

ПЕРШИЙ ЦИГАН: Кого ти, земляче, морочиш? Крім нас, не привіз ніхто більше пшениці на ярмарок. (Черевик усміхаєть ся лукаво і показує на себе, що саме він навіз доволі пшениці).

ДРУГИЙ ЦИГАН: То то й є, що як де замішяєть ся чорт, то жди тільки хісна, що від годного Москаля!

ПЕРШИЙ ЦИГАН: Який чорт?

ДРУГИЙ ЦИГАН: А ти-ж не чув, що говорять люди?

ПЕРШИЙ ЦИГАН: Ну?

ДРУГИЙ ЦИГАН: Ну, то-то, ну! Засідатель — щоб йому не довело ся більше утирати

губ після панської сливянки — вибрав на ярмарок прокляте місце. (*Показує на ліво*). Чи бачиш сей старий, розвалений будинок, що он-там стоїть під горою? (*Черевик підходить ближше і надслухує уважно*). В тім будинку таке й діло, що чорти ігри заводять і тому ще нідин ярмарок не обійшов ся без біди. Вчора волосний писар йшов пізно вечером, аж бач: з вікна щось виставило рило і хрюкнуло так, що йому мороз пішов поза шкіру. Пожди, може знов появиться ся на ярмарку червона свитка...

ДРУГИЙ ЦИГАН (тягне першого на ліво):
Ходи онтам, трохи дальше, а розкажу.

(*Виходять.*)

СЦЕНА ПЯТА.

ЧЕРЕВИК (стоїть якийсь час, мов приломшений, по хвили завертаєть ся на право і бачить як парубок обнімає доньку. Глядить строго, а опісля приступає ближше до молодят): Е-ге-ге, земляче! Та ти, братіку, як бачу, обнімаєш мою доньку! А я аж четвертого дня після віянчання навчив ся обнімати мою покійну Феньку, дай їй Боже царство небесне, та й то завдяки кумови, що був мені дружбою та й навчив...

ГРИЦЬКО (приступає бистро до Черевика): Ти певно, добрий чоловіче, не знаєш мене, а я тебе сейчас пізнав.

ЧЕРЕВИК (недовірливо): Може й пізнав...

ГРИЦЬКО: Як хочеш, то скажу твоє ім'я і прізвиське і всяку всячину розкажу. Тебе звуть Солопій Черевик.

ЧЕРЕВИК (*здивований*): Таки дійсно: Солопій Черевик.

ГРИЦЬКО: Поглянь тільки уважно: Чи не пізнаш мене?

ЧЕРЕВИК: Ти, відай, тойсамий парубіка, що стояв на мості з хлопцями...

ГРИЦЬКО: Вгадав!

ЧЕРЕВИК: Так ти, не у гнів будь тобі сказано, узяв в кулак грязюки і облавав гет новий сітчастий очінок моїй Химі (*спльовує*), бодай вона на ярмарку пропала!

ГРИЦЬКО: Той сам! А може пригадуєш мене собі з давнішого часу?

ЧЕРЕВИК: Ні, не пригадую. На віку доводилося бачити всілякі ніки, що і чорт всіх їх не пригадас.

ГРИЦЬКО: Жаль, що не пригадуєш собі Голопупенькового сина!

ЧЕРЕВИК (*урадуваний*): Так ти може Охримів син?

ГРИЦЬКО: А хто-ж? Коли не він, то хіба один тільки дідько лисий! (*Оба цілюють ся, як давні знакомі.*) Ну, Солопію, як бачиш, я і твоя дочка полюбили одно другого так, що на віки ба-жасмо разом жити.

ЧЕРЕВИК (*до доньки*): Що-ж. Параню, може й дійсно, щоб вже, як говорять... разом... щоб насли ся на одній траві! (*До Грицька*). Що? Бий в долоню! (*Бють в долоню*). А ну-но, нововибраний зятику, постав могорич! Поступім до шинку!

ГРИЦЬКО: До шинку опісля! Тепер тільки

по одній! Я от-там на возі маю готовня могорич!
(*Вибігає і сейчас таки вертає з чималою фляшкою і бляшанкою. Наливає собі і випиває до-дна. Подає отісля Черевикови.*)

ЧЕРЕВИК: Ех, хват! За се люблю! Що скажеш, Параско? Бач, якого добув я тобі жениха! Гляди, гляди, як по-молодецьки тягнет сивуху, навіть не зморщить чола!

ПАРАШКА (*сьмієть ся, та нечаяно поважніє, глянувши на-ліво*): Батеньку, мачуха йде! Я чого-то бою ся! (*До Грицька*): І ти, козаче, утікай чим-мершій! Я-ж, батеньку, поскочу на хвилину на базар бубліків купити.

(*Грицько і Парашка вибігають на право.*)

ЧЕРЕВИК: Бач, племя кляте! Утікає з отсим парнем, щоб де в куточку обійматися, а мене лишає на розмову з Химкою! (*Шкробаєть ся в голову*).

СЦЕНА ШЕСТА.

ХИМКА (*в новім очінку, входить з лівої сторони*): Ну, що-ж ти, заляпанний п'янюго, продав кобилу і пшеницю? А кілька взяв?

ЧЕРЕВИК (*заклопочений*): Пет, жінко! Не було ще часу продати! Та я ліпшого торгу добив: найшов для дочки жениха!

ХИМКА: Ось, саме тепер пора глядіти за женихами! Дурень, дурень! Тобі, видко, написано з роду дурнем до віку остати ся! Та де-ж ти видав, та де-ж ти чував, щоби добрий чоловік бігав тепер за женихами?

ЧЕРЕВИК (*унесившияючи ся*): Та я за ним і не бігав. Він сам понав ся під руки...

ХИМКА: Ти подумай краще, як шпеницю продати! Вже то мусить бути гарний жених! Певно, що найбільший обірванець із всіх голодранців.

ЧЕРЕВИК (*відважно*): Ей, не так! побачиш, що за парень! Сама його біла свита більше вартас, як твоя зелена юбка і червоні чобітки. А як він сивуху важко дус! О, Боже мій Боже! Нехай мене возьме чорт разом з тобою, колиб я бачив у своїм житю, щоби парубок витягнув півкварти одним джшком і не захлиснув ся!

ХИМКА: Ну, так. Для тебе, як хто п'яниця або бродяга, то вже добрий чоловік. Заложу ся, як се не той-самий обірванець в білій свиті, що те присікав ся до нас на мості. Шкода, що не понав ся він у мої руки, дала би ся я йому в знаки.

ЧЕРЕВИК: Що-ж, Химко, а колиб навіть і той-самий! Чого-ж він має бути обірванець?

ХИМКА: Чому обірванець! Ех, ти, безмозка макітро! Слухай! Чому він обірванець? Куди ти дївав свої дурноваті балухи, як минали ми млини? Тебе і не засвербонть, як твоїй жінці нанесе хто нечесть таки перед самим твоїм затабаченим носом!

ЧЕРЕВИК: Всьо одно. Я не бачу в нїм нічого лихого. Він парень, хоч куди! Тільки се, що на часиночку запацькав навозом твої очіпок...

ХИМКА: Еге, то ти, бачу, не даси мені слово виговорити! А що се значить? Куди ти з ним возив ся? Певно сидів в шинку, нахлентав ся

парухи, а не продав нічого! Уважай, Солопію! Я йду до кума Цибулі, а ти сиди отту з твоею донькою, хоч би до півночі! Не продавши, не показуй ся мені й на очі!

(Виходить на-ліво.)

СЦЕНА СЕМА.

ЧЕРЕВИК *(шкробаєть ся в голову)*: Ет, до чорта! Ось тобі й сватанє! Прийдеть ся відказати доброму чоловікови ні-защо, ні-прощо. Господи-Боже мій! За що се така напасть на нас грішних? І так много на світі всякої дрянни, а ти ще жінок создав! *(Кличе на-право)*: Гей, Парашко! А ходи-но свди! Буде вже з тебе тих бубликів! Ходи-но поможи твоему безталанному батькови кобилу і пшеницю продати, а то мачуха обідре до решти мою й так вже проріджену чуприну!

ПАРАШКА *(виходить сумна)*: Гаразд, батеньку!

(Виходять на-ліво.)

СЦЕНА ОСЬМА.

ГРИЦЬКО *(виходить поволи з правої сторони, сумний і понурий)*: Ся столітна відьма перешкодила в ділі... Черевик добрий чоловіга, та що-ж з того, коли він своєї супруги боїть ся, як чорт сьвяченої води. *(Шкробаєть ся в голову)*. І що-ж тут робити мені нещасному? Коби не ся пригода з грязюкою на мості, то пішов би і в коліна поклонив ся сій мерзенній чарівниці, та

тепер вона і говорити не хоче. А Парашки не так легко викинути із серця. Запалла вона у лоїй груди жаркий огонь лискучими карими очима та білим кругленьким личком; нема сили сього огня загасити. *(По хвили)*. Хиба заждати до лішого часу... *(Рішучо)*. Ні! Не видержу ні одної днини без сеї чарівної дівчини! Як тут, на армарку, не покінчить ся діло, так хиба серце у мене з туги трісне. *(Ловить себе за голову)*. Боже ти мій, Боже! Чому дозволив побачити сю пишну ягідку-дівчину, як вона не мені має достати ся! *(Ходить задуманий)*.

СЦЕНА ДЕВ'ЯТА.

(З лівої сторони виходять оба цигани.)

ПЕРШИЙ ЦИГАН *(бє рукою парубка по плечу)*: Ти чого отсе засумував ся, Грицьку?

ГРИЦЬКО: Ти й так мойому смутковни не поможеш...

ДРУГИЙ ЦИГАН *(сьмієть ся)*: Може так, може ні. А що-ж, парубче, продав воли?

ГРИЦЬКО: Тобі воли та й воли! Ваше племя тільки за хісном та щоби тільки підійти й обманути чоловіка.

ПЕРШИЙ ЦИГАН: Не попустиш з двох сотня? Грицьку! Продай нам воли!

ГРИЦЬКО: Відчепи ся від мене! Мені тепер не до волів!

ДРУГИЙ ЦИГАН *(усьміхаєть ся злобно)*: Тьфу! Бісів парень! Та тебе, Грицьку, зібрало отсе не на жарти! Чи не лютий ти, що не поталанило посватати Черевикової Параски?

ГРИЦЬКО (здивований): А ти отсе відки ; біса знаєш? (*До себе*) Цигани дійсно характерники! Неначе торгус волн, а з душі тобі вичитує. мов з книжки! (*Голосно*) Коли й так, то не твоє діло!

ПЕРШИЙ ЦИГАН: В такім ділі ми в дечім можемо дати поміч. Та нам ходить, щобн спустив де-що з ціни.

ГРИЦЬКО (рішучо): Ні, не по мойому! Я держу ся свого слова: щораз зробив, сьому бути во віки. А ось: у Черевика нема ,видимо, совісти і на пів шельюга! Сказав слово, а тепер з ним назад...

ДРУГИЙ ЦИГАН: Ну. його годї винувати; він пень — тай всьому конець. То всьо штуки старої відьми, що з неї ти з хлопцями на мості покепкував!

ГРИЦЬКО (до себе): Відки отсе бісове племя знає про мою пригоду на мості? (*Голосно*) Ех, колиб я був нарем. або великим паном, я перший перевішав би всіх тих дурнів, що дають ся бабам осідлати...

ПЕРШИЙ ЦИГАН (ловить Грицька за руку): А спустиш з двох соток, як ми приневолимо Черевика, щоб віддав за тебе Парашку?

ГРИЦЬКО (урадуваний): За половину ціни віддам, як тільки не збрешеш!

ПЕРШИЙ ЦИГАН: За половнну ціни! Гарно! Уважай, не забудь! Ось тобі десятка на задаток...

ГРИЦЬКО: Ну, а як збрешеш?

ПЕРШИЙ ЦИГАН: Як збрешу, так зада-ток твій!

ГРИЦЬКО: Гаразд! Ну, давай руку!

ДРУГИЙ ЦИГАН: Давай! (*Б'ють в руки*).
А тепер прощай!

ГРИЦЬКО: Прощайте!

(*Оба цигани виходять.*)

СЦЕНА ДЕСЯТА.

ГРИЦЬКО (сам): Дивні люди цигани! Як глянеш на них, то готов сейчас сказати, що на дні їхніх душ кінять сї великі чесноти, за які є на землі тільки одна нагорода: шибениця. Та що-ж робити? Чим для мене воли? Та що-ж мені прийде хоч з якої суми гроша, як Парашка не буде мосю? Дій ся воля Божа! Вони чейже не мають на умі якого чоловіковіїства! Циганські хитрощі, підступи — ось і все. А впрочім — побачимо! (*Виходить на-ліво*).

(*Занавіса спадає.*)

* * *

ДІЯ ДРУГА.

Нутро хати козака Цибулі. Устроєно все поміщанськи. По середній кімнаті великий стіл; коза ним лавка; помістні лавки з двох боків так, щоби стало місця засїсти численному товари-

свого. Проти видців два вікна, по обох боках кімнати двері.

СЦЕНА ПЕРША.

ХИМА (порядкує біля стола, ставляючи на ній миски з варениками і проче, заглядаючи притім що хвиля у вікно): Ледви що позбула ся отсього мойого нехаранутного мужика! І де-то впродить ся така нездара? Йому кажи спати під возом на ярмарку, а він тобі ренетусь: до хати... Славити Бога, що таки поставила на своїм! А то він готов був номішати в ділі! *(По хвилі)*. Або-ж то він дійсно видержить під возом? Та де? Парашці скаже пильнувати пшениці, а сам з кумом Цибулею няничити-ме у шинку! Ще готов хто кобилу відв'язати і кілька мішків збіжа потягнути! Так що-ж бо було мені робитоньки, як попівнич обіцяв ся зайти до мене на часиночку... *(Заглядає у вікно)*. Так довго його нема! А я-ж йому наказувала поспішити ся, стрінувши на ярмарку, бо кума також лихий готов наднести кожної хвилі, та йому, видно, неспішно! *(Надслухує. Чути легенький тріскіт коло хати)*. Хтось мишкує біля плота.. Се певно він. *(Вихить до дверей, відхиляє їх трохи)*. Сюди, Танасе Іванович! Сьміло ступайте на пліток, та не бійте ся! Мій дурень пішов з кумом на цілу ніч спати під вози, щоби Москалі чого-то не потягнули. *(Чути сильний тріскіт, немаче від положаного плота, а за тим що-то бебевгнуло на землю. Хима сплеснула в долоні)*. О, лишенько! Упав

бідний попович прямо в бурян! Щоби хоч що злого не зробив собі. (*Голосно на-двір*). Чи не зломли собі хрять Господи, шні? Бо так бебевнули собою, аж загуділо!

СЦЕНА ДРУГА.

ПОПОВИЧ (*показуєть ся в дверех*): Пет! Любезнійша Хавроня Никифоровна! Тихо, а то почують злобні люди! Нічого не стало ся! Вржкий пліт тріс підо мною, ще й добре не оглянув ся, в який бік плігнути. Тільки кропивою пошк собі шню й руки... Помагай-бі вам, Хавроня Никифоровна!

ХИМА (*подає йому руку*): Ходіть-же в хату! Там нема нікого. (*Ідуть обоє в напрямі стола*). А я вже гадала собі, що не прийдете та що може до вас соняшниця або яка болячка приста-ла. Як-же ви проживаєте? Здорові, сильні? Як там у пан-отця? Чи великі були приноси сього року? Перепало багато всякої всячини?

ПОПОВИЧ: Прямо канцанівка, Хавроніе Никифоровна! Минули ся добрі часи з приносам-ми, навіть конем не здогониш! За цілий піст ді-став пан-отець п'ятнайцять мішків шпениці, чо-тири мішки проса, сотню книшів, а як пораху-вати всі куря, то не буде їх і п'ятьдесять штук...

ХИМА: А як-же з яйцями?

ПОПОВИЧ: Дійсно, яєць нанесли мужики кільканацять кіп, та хісна з них не мали ми великого, бо по більшій часті були смердячі! (*Кру-тить носом*).

ХИМА: В самій річці: слабкі сьогорічні привноси!

ПОПОВИЧ (*пристрастно*): А однак дійсно-солодкі привноси можна дістати тільки від вас, Хавроніє Никифоровна! (*Стає біля стола*).

ХИМА (*відсуває йому миски*): А ось вам і приноси, Танасе Івановичу: варенички, пшеничні галушечки, пампушки, товченики...

ПОПОВИЧ (*лягаєть ласо на страви*): Піду о заклад, що отсі смачні страви є приладжені самими найхитрійшими руками з цілого Євиного роду! (*Ість кілька галушок, оцісля звертає свій погляд на Химу*). Однак моє серце, Хавроніє Никифоровна, прагне від вас чого-то солодшого від пампушків і галушок! (*Підводить ся і підходить до Хими*).

ХИМА (*непаче засоромлена, опускає у діл очі*): Я таки вже не знаю, якої се страви вам захотіло ся!

ПОПОВИЧ: Розуміть ся, вашої любови, Хавроніє Никифоровна! (*Обіймає одною рукою її стан, а в другій держить вареник*).

ХИМА (*соромливо*): Бог зна, що ви отсе вдумуєте, Танасе Іванович! Ви ще й готові зачати цілювати ся...

ПОПОВИЧ (*відважно*): Ну, коли на се завеля розмову, так я де-що скажу і про себе. Коли я ще був у бурсі, то пригадую собі, мов нілї... (*Чути гамір людський і стук*).

ХИМА (*біжить прожогом до дверей і виглядає на-двір*): Ну, Танасе Івановичу, пропала я разом з вами! Гурма лючий біжить сюди! Здасть ся, що чути кумів голос... (*Замикає по-*

спішно двері). Що-ж тепер мені діяти?

ГОЛОС (зна-двору): А відчиняй-же кумо! Відчиняй чим мерщій!

ПОПОВИЧ (бігає переляканий сюди й туди): Чи нема вже жадного ратунку? Хавроніс Никифоровна, спасіть від загибелі! Пап-отець як дізнасть ся, не зважати-ме на мій вік, а висіче різками!

ХИМА: Лізьте чим мерщій під стіл і сидіть тихо! Як розійдуть ся, то і вам буде можна виплигнути з хати!

ПОПОВИЧ (лізе під стіл): Не даром вже з початку клятий пліт заломав ся, мов був вишлетений з тіста...

ХИМА (спускає скатерть, щоб закрити його): Тільки, на милість Бога, не пустіть й пари з уст, а то пронаці ми обоє... (*Відмикає двері*).

СЦЕНА ТРЕТЯ.

Входить Черевик, Цибуля і кількох інших мужиків; всі вони перелякані, хоч удають бадьорих. Увійшовши до хати, стоять якийсь час, мов нерішені, що їм робити.

ЦИБУЛЯ (до Хими): Що-ж, кумо, тебе так трясе пропасниця? Чого-ж бо ти, неначе стоїш як шпилька?

ХИМА (трусливо): Нездорова! Та й не надіяла ся, що так скоро вернете всі до хати! (*Трохи прийшла до себе*). Та бо і ви всі так nobлїдди, мов полотно! Що се з вами! Чого перелякали ся?

ЧЕРЕВИК (удає відважного): Хто переля-

кав ся, а я таки ні! Та і чого-ж лякати ся? Бабських теревеїв?

ЦИБУЛЯ (до людей): Сідайте, добрі люди, довкола стола. Хоч отсе й пізний час, та ми найдемо дечим попоштувати. (Показує на маски). А ось яка славна закуска! (До Хими) Куме, чи не кривийш ти по-трохи душею? Кажеш, що не надіяла ся нас, а наварила і насмажила так багато, що на нашу цілу компанію стане!

ЧЕРЕВІК (до себе): Чорт не баба! Кому вона то все приладила? Чи не для кума Цибулі? (Голосно) Химо, знаю я, кому отсе приладила, знаю, знаю...

ХИМА (затревожено): Знаєш? Відки бо дізнав ся? Відки, відки!

ЦИБУЛЯ: А для кого-ж, як не для свого мужика? Ха-ха-ха!

ВСІ (шуттом): Ха-ха-ха!

ЧЕРЕВІК: Коли-б таки дійсно се було для мене, так чого-ж ви отсе джете ніски? (До Цибулі). Куме! Та й чого-ж бо отсе кривийш душею передімною? Хіба я вчорашній та й бабського кодла не знаю? Тепер мені ясно, чого ти все посилав мене під віз і намовляв спати, а сам все з красчку качав ся...

ЦИБУЛЯ (реючить ся): Та бо ти так налякав ся червоної свитки, що аж дзвонив зубами! Гадаю, нехай затиснеть ся в самий куток, може переляк відійде.

ЧЕРЕВІК: Бог з тобою куме! Ти гадаси собі, що мені було-б тяжко за Химою? Коли вона тобі до вподоби, так... Боже тобі помагай! (До Хими). Химо! А дістань-но з воза барилочку!

ЦИБУЛЯ: Я їй для добрих людей справив!
(Хима виходить.) Ми їй висмокчем з добрими людьми, та їй прийдемо до себе, бо прокляті баби так перелякали нас сею чортовою червоною свиткою, що і сказати соромно. Гей, а чого ви отсе потрухліли? Сідайте за стіл, не бійте ся! Тут християнська хата! Сюди не заїде нечиста сила! (Хима вказує барилочку. Двох мужиків ставить і їм стої. Хима подає кухлики. Цибуля точить оди, не і подає дальше). Та-ж мя чей-же не прийшли сюди дармувати!

ЧЕРЕВИК: Правду кажеш, куме! Буден дармувати, то ще більше потрясе тобою пропасниця від сеї червоної свитки, бодай їй не довело ся швендіати по сорочиненькім ярмарку! (Чарка кружляє беззастанно від одного до другого).

ЦИБУЛЯ: А я поставлю о заклад мою нову шанку, як баби не задумали над вами покепкувати.

ОДИН МУЖИК: Поставили і програси! А опісля жалко буде. Та-ж се було білим днем, а не в ночі. Бублейниця бачила на власні очі, як сатана у виді свині нахилив ся над возами і шнирив всюди, неначе чого шукав...

ЦИБУЛЯ (ободрений горівкою): А хоч би і г самім ділі сатана! Так що таке сатана? Ілюйте йому на голову! Коли-б він в отсю-ж хвилю, приміром, виліз зпід стола і станув передімною, то будь я собачий син, коли не піднесу йому дулі під самий ніс! (Під столом що-то зашелестіло).

ОДИН МУЖИК: Під столом щось зашелестіло...

ДРУГИЙ МУЖИК: В нещасливу мінуту вимовив їм чортівське порекло...

ЦИБУЛЯ (*удає відважного*): Певно собака заснав твердо, та ось від нашої розмови позіхнув... (*Нахилиється, немаче хоче заглянути під стіл*).

ХИМА (*здержує його*): Куме! Що-ж бо отсе вам причуло ся! Хіба може се від надміру горівки! Сиджу цілий час і нічого не чула...

ЦИБУЛЯ (*сїдає*): Я се й сам знаю! Та хотіло ся показати, що я нічого не бою ся, що готов глянути за сатаною і під стіл...

ДРУГИЙ МУЖИК: А чого-ж бо отсе ти поблід шійий?

ЦИБУЛЯ (*трусливо*): Я?... Господь з вами! Вам хіба приснило ся!

ПЕРШИЙ МУЖИК: Куди йому бліднути? Глядїть, які у нього румяні щоки! Цвітуть, мов мак! Тенер він не Цибуля, а буряк, або краще і сама червона свитка, що так дуже налякала людей. (*Всі глядять переляканим зором якийсь час на мужика і мовчать*).

ЧЕРЕВИК (*підходить ближше до Цибулі і гладить його під бороду*): Скажи, будь ласкав, куме! Просив вже, просив та й не допросив ся! Роскажи історію про сю прокляту червону свитку!

ЦИБУЛЯ: Ет, куме, не годить ся сього розказувати під ніч. Та однак...

ЧЕРЕВИК: Роскажи, куме, роскажи!

ВСІ (*гуртом*): Роскажи, куме! Ми такі цікаві!

ЦИБУЛЯ: ...щоби угодити тобі, куме, і добрим людям, так я розкажу сю диковинку. Нехай буде й так. Слухайте! *(Всі наслідують дуже уважно. Цибуля поклав обі руки на стіл)*. Раз за яку-то провину, їй Богу, не знаю, за яку, вигнали одного чорта з пекла...

ЧЕРЕВИК *(перериває)*: Та як-же се, куме, могло стати ся, щоби чорта вигнали з пекла? Минулої неділі говорили нап-отець в церкві, що келиб так, сохрани Господи, котрий з нас достав ся до пекла, так йому й там вікувати прийдець ся.

ЦИБУЛЯ: Мені самому дивно. Та що-ж робити? Вигнали та й вигнали. Ось-так, як мужик проганяє собаку з хати.

ОДИН МУЖИК: А може сатані прийшла охота зробити що-будь добре і бого-угодне...

ЦИБУЛЯ: Може й так. Досить того, що показали чортові двері. Бідний сатана затужив за пеклом: так дуже затужив, що хоч повісь ся. Що робити? Давай плянчити! Заволік ся до отсього старого будинку, що стоїть розвалений оп-там під горою і став таким гуляком, якого не побачиш і між парубками. Від вечора до ранку, а від дня до вечера сидить у шинку!

ЧЕРЕВИК *(зітхає)*: То й не дуже був бідний, собачий сні.

ДРУГИЙ МУЖИК: Там і хрестіянинови весело посидіти...

ЦИБУЛЯ: Так отже западив ся чорт до шинку...

ЧЕРЕВИК *(перериває)*: Бог зна, що ти, куме, верзеш? А хто-ж би то пустив чорта до шин-

ку? Та-ж відома се річ, що у нього довгі кіхті на руках, а рижки на голові...

ЦИБУЛЯ: В тім і ціла штука, що у нього була шапка і рукавиці. Ніхто й не пізнав! Гуляв, гуляв, пропив все, що мав. А шинкар, як шинкар: боргував, а далі перестав. Мусів чорт заставити у жида свою червону свитку. „Гляди, жиде — каже чорт — за рік я прийду до тебе по свитку.” Сказав і пропав, пеначе у воду. Жид обдивив свитку хорошенко: сукно таке, що і в Миргороді не дістанеш; а краска червона горить, мов огонь, аж очі рве. Надоїло жидови ждати цілий рік! Покрутив нейси, подумав, та й продав її проїзному панови за пять карбованців. Одного дня вечером приходить до шинку який-то чоловік: „Ну, жиде, віддай мою свитку”. З початку жид не пізнав, а як пригадав собі, так зачав удавати, що жадної свитки не бачив. Каже: „Яку свитку? У мене нема ніякої свитки! Я, знать, не знаю твоєї свитки”.

ЧЕРЕВИК: Так се був сатана, що прийшов по свою свитку?

ЦИБУЛЯ: А вже-ж. Пішов собі гет з шинку, не добувши від жида своєї заставу. Та пізно в ночі, що тільки жид перечислив гроші і накрив ся простинєю, щоби по-своєму помолити ся, чує, щось стукає до вікон. Глиш! О, Боже, ти мій, Боже! В кожній шибці видко свинське рило. *(Під столом чути неначе легко свиня хрунькнула).*

ЧЕРЕВИК *(переляканий):* Що се?

ЦИБУЛЯ *(дрожить):* Нічого!

ПЕРШИЙ МУЖИК (магає рукою під стіл):
Аса, аса!

ДРУГИЙ МУЖИК (вибалушив очі): Ти що сказав?

ПЕРШИЙ МУЖИК: Я? нічого!

ЧЕРЕВИК: Хто-ж се хрунькнув?

ЦИБУЛЯ: Бог зна, чого ви отсе перенолошили ся! Сатани тут нема! Може дійсна свиня залізла з вечера під стіл, та й отсе хрунькнула кризь сон... (*Хоче заглянути під стіл*).

ХИМА (здержує Цибулю): Ех, ви, баби! І отсе вам козакувати і бути чоловіками? Вам би веретено подати до рук та й посадити кужіль. Може хто з вас, Боже прости, прогрішив ся, або може під ким заскрипіла лавка, а всі вже наполюхали ся, мов безумні.

ЦИБУЛЯ (хлестує горівки): Я й казав так відразу, що нічого робити сатані в християнській хаті. Ну, послухайте далі: жид завмер, а свині повлазили через вікна до хати та ну-ж перішити жиди нагайками куди попало. Жид і признав ся до всього. Та свитки годі було назад дістати, бо проїзшоcho нана обікрав в дорозі циган і продав свитку перекушці, а як вона привезла свитку на ярмарок, то ніхто не хотів більше купувати у неї її товару. Гадає отже: винна всьому лихови бісова свитка, таї кинула її в огонь. Не горить чортова свитка! Ось перекупка пішла до голови по розум та й підкинула мужикови, що продав масло. Дурень мужик урадував ся, та тут же бачить: ніхто не купує у нього масла: „Ех — каже — нечисті руки підкинули свитку!” Схо-

нив сокиру і порубав свитку на кусники! Коли бач: а зуть кусники один до другого, ось і знов свитка ціла. Перехрестив ся мужик, порубав її ще раз, кусники розкинув по місті і поїхав до дому. І від цього часу чорт у виді свині ходить кожного року по ярмарку і збирає кусники своєї свитки і хрунькає з жалю. Кажуть, що всі кусники позбирав, бракує йому тільки одного рукава. Люди не хочять і ярмаркувати в Сорочинцях. Вже десять літ, як не було тут ярмарку. Аж цього року наш засідатель, бодай йому... (Серед голосного стуку всі шибн у вікні виїтають з бряскотом, а велике свиняче рило виставило ся до лати. Всі вибалушують очі на се чудовище; страшна мовчанка; за хвилину рило зникає. (Страшне замішанє між присутними).

ПЕРШИЙ МУЖИК (скочив від стола, положив ся животом на лавці і бовтаючи ногами у воздуху, накрив голову рукою): Ай, ай! Ратуйте! Ратуйте! Сатана!

ДРУГИЙ МУЖИК (кидаєть ся до дверей): Утікаймо, братя! Тут нечиста сила. (Вибігає).

ЧЕРЕВИК (ловить великий горнець з припічка, накидає його собі на голову, місто шапки): Ай! ай-ай! Спасайте! Химо, ратуй! (Вибігає також у двері). Чорт! Чорт!

ЦЕБУЛЯ (бере порожню боцілочку під паху і утікає за другими): Накликав же я нечистої сили своєю клятою історією!

(Повисша сцена має відбутти ся серед великого замішаня. За маленьку хвилину всі присутні крім Хими і мужика на лаві вибігають на-двір.)

СЦЕНА ЧЕТВЕРТА.

Довший час мовчанка. Ліма стоїть мов вкочана. Мужик і дальше бовтає ногами на лаві, викрикуючи: ай-ай.

ХІМА (*походить до мужика*): Ану-же, добрий чоловіче, пересташь бовтати ногами, а то лавку поломиш на кусники!

ПЕРШИЙ МУЖИК (*бє дуце ногами до лавки*): Чорт! Чорт! Ратуйте!

ХІМА (*стляє його з лавки*): Та який тут чорт? Глянь! Ваші знакомі вже давненько допивають бочілочки біля воза, а ти отут теревені...

ПЕРШИЙ МУЖИК (*устає обережно і млядить на Ліму*): А я гадав собі, що се чорт, а се кума! А хрунькнула сатанюю! Дивні дива діють ся на сьвіті! (*Виходить засоромлений з хати*).

СЦЕНА ПЯТА.

ХІМА (*заглядає під стіл*): А вилазьте, будь ласка, Танає Івановичу, зпід стола! Тут, бачите, чудасія не аби-яка!

ПОПОВИЧ (*виходить зпід стола переляканий, дріжучи*): Я й сам не знаю, що се зі мною дієть ся! Слухав сеї страшної історії про червону свитку і потом обливав ся! (*Іде в напрямі до дверей*). Покарав Бог за мої лихі наміри. Щоб ще тільки сей раз щасливо забристи домів, вже я слухати-му пап-отця і не прогіршу ся...

ХІМА (*заступає йому дорогу*): Тепер ми вже безнечні. Сідайте на лавці, отут, покoштуйте вареничка, прошу... Не погордїть!

ПОПОВИЧ: Ні, Хавроніє Никифоровна, не маю сил! Цілий дрок! Прощавайте і не згадуйте лихом! (*Вибіває у довері*).

СЦЕНА ШЕСТА.

ХИМА (сама, серед сцени): І кому отсе прийшло на думку творити такі чудернацтва! Чи не циганам! Тай коли так, чи не вимапять у мого мужика швениці і кобили! Червона свитка... свинячі рила... розбите вікно... Тут не чим добрим пахне! Тільки жалко мені, що не довело ся захити на радощах з поповичем. Ех! Така-то наша жіноча доля!

(*Занавіса спадає.*)

*

*

*

ДІЯ ТРЕТЯ.

Пішоваше на обістю у козака Цибулі. Повно міхів бочок а й де-що із господарського знаряддя. В глубині видніється частина жолуба для конний, а над ним драбинки на сію. Вчасний ранок.

СЦЕНА ПЕРША.

ГОЛОС ЧЕРЕВИКА (за сценою): Стій, ряба тихо! Стій, голубочко! Я тобі кумового сінця не пожалую, доволі кину за драбинку. Не хотять тебе купити, ряба кобило, неначе завзяли ся! Віддай, будемо знов разом домів вертати... (*Виходить злівого боку, держачи в руках конець дов-*

гої уздечки. *Сплъовує*). Та краще з тобою вертати як з Химю, бодай її де цигани на ярмарку украли. *(Лягає на соломі і замотує кінець уздечки на руку)*. А тебе, ряба, нехай не крадуть! Ти вірнійша мені була від Хими. *(По хвилі)*. Чудасія сеї ночі була не аби-яка! І то у кумовій хаті. Щось кум Цибуля мені придав ся характерником. У нього під столом щось то собакою сьовиче, то вовкулакою стогне, то дивним скрипотом відзивасть ся. Боже ти мій, Боже! Гарно бути на ярмарку! Сивухи тут доволі, куди тільки повернеш ся. Знайдуть ся добрі люди, що чахнуть, не знати, на який кінець й за про якого чорта! А сей Голоцуєнків парубок — отсе хват! За дві хвилі полюбив Параску, обняв, посватав у мене і поставив могорич! Ох, коли-б тільки ся клята Хима не помішала у ділі! Цікавий я трохи, де почувала моя донька... Та, чи-ж вона буде дитина? А Охримів син не парубок? Не дав її певно на поталу лиходіям... *(Звертаєть ся головою наліво і говорить неначе до кобили)*. Хрупаї, ряба, кумове сїнце, не жалуй! А я, твій господар, навіть у сії держати-му тебе за уздечку, щоб хрань Боже, цигани не потягнули. Як страшно мені спатоньки хочеть ся! Не дали й доволі налягати ся кумові калганівки. А вєсь через сю дивовижлю червону свитку. Вєсь бабєські теревені... Тільки се страшне свинське рило, що всунуло ся у хату через розбиту шибу, не теревені! Мені душа забігла у пяти. Не знав, що зі мною таке дість ся. Тьфу! Місто шанки, як у православних християн водить ся, заложив на го-

лову горнець, мов на глум! Тьфу! Шезай маро!
(Кладає ся спати і говорить ще тише).
Хрунай, ряба, кумове сїнце; він має його доволї.
Бодай йому характерникови, не довело ся вишити чарки сивухи! Тьфу! Шезай, маро! (Мовчанка довший час; Черевик зачинає хронїти).

СЦЕНА ДРУГА.

ХИМА (входить з правого боку і стає над Черевиком): Ось, як гарно думас він про хазяйське діло! Дурень невмиваний! Нездатний і за помело! (Заломлює руки). Боже ти мій Боже! Десь у других чоловіки, як чоловіки, а у мене, то такі сотенна нездара! На ярмарку клекотить, добрі люди міняють, купують, торгують, богатять ся, а ся мерзена мацапура, налігавши ся смердливої браги, валяєть ся тобі у поросї і хропе, мов після празнику!

ЧЕРЕВИК (крїзь сон): Хрунай, хрунай, ко-сплочко, кумове сїнце! Хрунай ,ряба!

ХИМА: Белендить, мов з горячки. (Придивляєть ся до його руки). Отсе сотенний дурень! Привязав уздечку до руки та й гадає, що кобилик вже ніхто не украде! А тут тільки ножем чахнути по ременеви та й держи, старий дурню, кусень уздечки до суду-віку! (Перестуває через Черевика, виходить на-ліво і сейчас таки вертає). Відна кобила! Аж боки позанадали ся! Ніхто не злакомить ся на таку цяцю! (Мовчить хвилию, опісля говорить різко). Та доки-ж бо ти, старий дурню, будеш хронїти, певаче в неділю ні-

ся обідні? (Бє його долонею по голові). Уставай, негодяю! Уставай!

ЧЕРЕВИК (зриваєть ся нагло і сїдає; глинувши раз за спаними очима, надуває губи і зачинає вимагувати руками у воздуху, наслідуючи удари в барабан): Бррр... бррр... трататата... трататата...

ХИМА (відступаєть ся взад і закриваєть ся долонями): Божевільний! Ти з глузду зісунув ся, чи що? Ще не прохмелив ся? Уставай, кажу, а то я тобі сейчас таки розчереплю твою мерзенну мозківницю! На базар збирай ся, негодяю! Добрі люди вже давно за ділом вештають ся, а ти у мерві вилїгуєш ся, ледяцо!

ЧЕРЕВИК (ще який-то час бовтає руками і наслідує голос барабана, та печайно вибалушує очі на Химу і опускає руки серед здивованя і тривоги): Побий мене вража сила, коли мені, Химо, не видала ся твоя ника барабаном! Мені здавало ся, що неначе я дістав приказ вибивати на барабані зорю...

ХИМА: Божевільний, божевільний! Ти таки зовсім зісунув ся з глуздів! Хто такий наказав тобі вибивати зорю на барабані?

ЧЕРЕВИК: Хто такий! А ось тісамі свинячі рила, що-то від них, як говорить кум...

ХИМА (перербиває): Мовчи, ледяцо! Тобі ще в голові неясно від ночі! Уставай! Веди чим мерщій кобилу на базар! Сьміх добрим людям сказати! Приїхали на ярмарок, а дотенер чіточісїнько не продали...

ЧЕРЕВИК: Як-же се, жінко! Так з нас відай, тепер люди будуть сьміяти ся..

ХИМА: Не беленди пісесітниць, нечумазна панице! З тебе і без сього люди сьміють ся!

ЧЕРЕВИК: Так ти мене ось-такого невмиваного та на базар посилася? (*Позірає*). А я-ж не ледащих батьків син, щоб ти невмиваним виходити між хрещених людей. Ей, Химо, падо ти мною коверзуєш! А уважай! (*Киває пальцем*). Вже мене наш будучий зять провчив гаразд, як з тобою поводити ся! Не присікай ся, кажу тобі, не присікай ся! Подай радше води умити ся! Не годить ся засісти у шинку з добрими людьми та невмиваним...

ХИМА: Ох, який-же ти парень узяв ся! Забажало ся, бач, тобі бути чистоплотним! Уставай! Не пора тепер хляпати ся у воді! Ти й так перше не дуже був за умиванем! (*Підходить до найближшої бочки, витягає, не дивлячи ся, кусень червоної свитки і кидає її на Черевика*). Ось ручник! Обітри свою нехаранутну піку! Доволі сього буде!

ЧЕРЕВИК (*з переляком відкидає від себе шмату і зриваєть ся на рівні ноги*): Ратуйте, добрі люди! Тут знов клята червона свитка! Ратуйте, хто в Бога вірує!

ХИМА (*також перелякана*): Що тут дієть ся, Боже милий! Тут чисті дива-чари завели ся! Чисте прокляте із сьогорічним ярмарком! (*Вибігає на-право*).

СЦЕНА ТРЕТЯ.

ЧЕРЕВИК (дрожить і дзвонить зубами; із знемоги сідає на солому і говорить уриваними словами, поглядаючи що-хвиля на кусень червоної свитки): Нещасна моя... головоцька? Кенська продажка буде! Не даром же... коли я збирався на сей проклятий ярмарок... то на душі у мене... було так тяжко... непаче на мене хто увалив цілу здохлу корову... Навіть і воли мої аж два рази завертали домів... *(Потирає рукою чоло)*. О, призабув, бодай мене теє та й теє! Та ми-ж і в понеділок виїхали з дому, а се, звісно, нещасливий день; всяка біда присікаєть ся... до християнина! Не досить, що Хима толочить мою душу своїми капосними словами і вередованєм, а тут ще й чорт не дає спокою! Носив би він, вражий син, свою чортівську свитку і без одного рукава! А він тобі... не понустить... глядить за ним поміж добрі люди і тревогу напосить. Коли-б я, сохрани Господи, був і плентав ся нічю за подертим рануєть... Чи не ліпше посидіти у шинку, як тебе добрі люди частують...

СЦЕНА ЧЕТВЕРТА.

ПЕРШИЙ ЦИГАН (увійшов з правого боку і різким голосом перериває Черевикові розмовляя): А що се ти куняси, добрий чоловіче! Ще й узлечкою замотав руку! Чого такий наляканий?

ЧЕРЕВИК (хоче устати, та не може; по-

має тільки на кусень червоної свитки): От-тут ціле лихо!

ЦИГАН (усьміхаєть ся хитро): І відки сей кусень тут узяв ся? Кажуть люди, що за ним уганяєть ся чорт цілу ніч поміж возами на базари! А що продаєш, добрий чоловіче?

ЧЕРЕВИК: Як-то, що продаю... Чи не бачиш, вражий цигане!

ЦИГАН: Бачу, бачу... Та, відай, сорочинецький ярмарок не на те відбуваєть ся раз у рік, щоб на нім перебутвіле реміне продавати.

ЧЕРЕВИК: Була-б по твоїй стороні правда, коли-б на кінци перебутвілого ремія не було привязаної кобили! Ха-ха-ха...

ЦИГАН: Може й так, земляче! Та коли ти на кінци уздечки маєш привязану кобилу, то, видко, ти кормив її самою соломною!

ЧЕРЕВИК: Не соломною, а найкращим сїнцем, ще й вівсину досипав, вражий цигане? Глянь! Ходи сюди, моя рябенька, ходи! (*Тягне за уздечку, та сейчас падає на землю, бо на кінци уздечки, місто кобили, кусень рукава від червоної свитки*). Христе Боже! Ось знов діявольські чари! Кобилочко моя рябенька! Не я-ж тебе проміняв за отсю чортову шмату! (*Кидає від себе уздечку і хоче утікати, та з правого боку вбігає другий циган і ще двох людей і кидаєть ся до Черевика*).

СЦЕНА ПЯТА.

ДРУГИЙ ЦИГАН: Препінь піймали тебе, голубчику! Так ти побрав ся конокрадом на яр-

марку? Пожди, злодію, ми з тобою швидко лад зробимо!

ПЕРШИЙ МУЖИК: Вязати його! Се той-самий, що украв кобилу у доброго чоловіка, Черевика!

ЧЕРЕВИК (*боронить ся, хрестячи ся*): Чи не чудасії се? Пождіть, добрі люди! Так всякий же знає, що я настоящий добрий чоловік, Черевик і не у кого иншого, а таки у мене хто-то украв кобилу, рябу кобилу, щоби знали...

ДРУГИЙ ЦИГАН: Не поможе крутити! Вязати його!

ЧЕРЕВИК: Чи ви з ума зійшли, хлопці! Чи видано де на широкому світі, щоби чоловік сам у себе украв що-небудь?

ДРУГИЙ МУЖИК: Старі штуки, старі штуки! Ти конокрад, от і всьо! А хочеш ще більше знати, так скажу тобі прямо в очі, що ти украв кобилу у Черевика, у Солонія Черевика... Я-ж тебе вчора вночі бачив, як ти утікав що сили, немов самий сатана тобі настунав на п'яти... Ти чого так утікав?

ЧЕРЕВИК: Утікав би і ти, коли-б вража червона свитка...

ДРУГИЙ ЦИГАН: Е, голубчику! Обманюй других такими пісентініцями! Ще й достанеш порядного прочуханця від засідателя за се, що пугаєш чортівщиною порядних людей! (*На дворі чути шум. Перший циган і двох мужиків вибігають*). Гляньте, що там нового стало ся і вертайте сюди!

СЦЕНА ШЕСТА.

ЧЕРЕВИК (*устає із соломи, увесь потрух-лілий*): Добрий чоловіче, за що се ти мене кажеш вязати? Далебі, шо я правдивий Черевик, або точнійше: Солоній Черевик; моя жінка (*спльовує*) Химка, коли тобі потрібно знати.

ДРУГИЙ ЦИГАН: Не крути, бо се нічого не допоможе! Кажуть, що ти у Черевика кобилу украв, ось і весь! Химка тут ні причім!

ГОЛОС (*за сценою*): Лови його, лови! Ось ще один утікач! Чи не конокрад!

ЧЕРЕВИК (*здивований*): Чудасії, тай тільки! Коли-б був знав, був би і не виїздив з дому! Чортова баба до всього підкусить...

СЦЕНА СЕМА.

(*З правого боку входить перший циган, двох мужиків і ще кількох людей; ведуть звязаного Цибулю.*)

ДРУГИЙ ЦИГАН: А се шо знов за птиця?

ПЕРШИЙ МУЖИК: Чудеса завелсь та й тільки!

ДРУГИЙ ЦИГАН: Та як-же се? Знов конокрад?

ЧЕРЕВИК (*придивляється, а далі бе себе долонею по чолі*): Чи мені се у сні мотається ся, чи може дійсно отсе передімною кум Цибуля, та ще й до того звязаний, як конокрад? Куме, чи се ви?

ЦИБУЛЯ (*до Черевика*): Коли не я, то хі-

ба самий дідько лисий. А чого-ж се ти, куме, у моїй щічинї, та ще й з циганом?

ВСІ (гуртом): А дійсно чудасїї завелись!

ЧЕРЕВИК: Нічого не розчовнаю! Глянь, куме, чи у мене на карку є голова! Бо менї тепер так якось здасть ся, неначе чорт-ме чим думати. Кажуть отсї добрі люди, що я не Черевик, а яка-то инша омана... Та нехай там буде; не памятаю тих часів, як мене хрестили... Але-ж бо вони мене переконують, що я сам у себе украв мою-ж рябу кобилу! Чи для тебе, куме, се не є чудасія!

ЦИБУЛЯ: Всьому лихом чортова червона свитка...

ДРУГИЙ МУЖИК: Не бреши, мошенику! Тобї тільки глянути на вику, а пізнати сейчас, що ти злодій, ще й конокрад.

ЧЕРЕВИК (до себе): Я й ніколи близько не приглядав ся до кумового лица...

ДРУГИЙ МУЖИК: Біжить, мов опарений вулицею, а я його доганяю та й питаю: А чого ти отсе, добрий чоловіче, так утікаєш? А він каже: А ось, сягнув рукою до кишенї, щоб вивтягнути табакерку і понюхати табаки, а місто неї добув кусень червоної свитки, а вона й сейчас загорїла ся полумїню...

ЦИБУЛЯ: Сьому й правда, так менї, Господи, поможи! Тому й то я так дуже палякав ся...

ОДИН З ЛЮДІЙ: Е-ге-ге! Та се з одного гнізда обї птиці! Вязати їх обох.

(Вяжуть і Черевика. Кладуть обох на солому.)

ЧЕРЕВИК (глядить довго допитливим зором на Цибулю): А може ти, куме, в самїм ділі потягнув де-що не будь тобї у гнів сказано?

ЦИБУЛЯ: І ти, куме, таке-ж верзякаєш? А щоби мені посохли руки і ноги, як я коли-будь що украв! Хиба, як було мені десять літ віку, то нераз украв у матери кілька пирогів зі сметаною...

ЧЕРЕВИК: І за що-ж, куме, на пас така напасть? Тобі ще нічого; бо кажуть, що ти щось у другого украв. Та защо- на мене, нещасливого, такий наклеп, будьто-би я у самого-ж себе потягнув рябу кобилу? Видно, куме, нам вже з роду так написано, щоби не мати щастя.

ЦИБУЛЯ: Горе нам, горе, бідним сиротам!
(Оба плачуть.)

СЦЕНА ОСЬМА.

ГРИЦЬКО (входить і неначе дуже здивований): Що се з тобою, Солопію? Хто се тебе звязав?

(Черевик і Цибуля сїдають і широко-отвореними очима дивлять ся на парубка.)

ЧЕРЕВИК (по хвилі): А! Голопупенко, Голопупенко! (До кума). Се, куме, той самий, що про нього я говорив тобі... Ех, який се парень! Ось, побий мене Бог на отсіім місци, коли не висуслив при мені кухоль горівки, завбільшки твоєї голови і хоч би тобі раз скривив ся!

ЦИБУЛЯ: І ти не вволив волї такому славному парубкови?

ЧЕРЕВИК (до Грицька): Ось, як бачиш, покарав мене Бог за тебе, Грицьку! Я дійсно провинив ся перед тобою! (До кума). Я дуже перед тим парнем провинив ся! (До Грицька) Про-

ети, добрий чоловіче! Йй Богу, я рад би всео для тебе зробити! Про мене було брати Парашку хоч би таки вчора на базари за жінку! Так, що-ж зробимо... В моїй бабі сам діявол сидить.

ГРИЦЬКО: Солонію, я трохи знаю, що ти певинуватий. Та й великої урази до тебе не маю. Та однак: ти не повинен так дуже піддавати ся своїй жінці. Ось бач: говорили добрі люди, що Хима їздила на твоїм хребті сеї ночі, мов на кони...

ЧЕРЕВНИК: Хтось їздив, та я не веслї був розібрати, хто такий...

ГРИЦЬКО: Я забув вже всео. Коли хоч, так я освободжу тебе й кума. *(До присутних)*. Ну-же, розв'язуйте їх скоро! *(До Черевника)* А за се ти роби так, щоби було добре! Весіле мусить бути чимскорше! Погуляємо так, що цілий рік будуть боліти ноги від гонака!

ЧЕРЕВНИК *(устає із соломи)*: Добре, добре! Так мені тепер весело. непаче мою бабу Москалі украли. А що-ж се мене обходить, чи вона хоче, чи не хоче. Сейчас має бути весіле і кінці у воду.

ГРИЦЬКО: Уважай-же. Солонію; йди тепер домів з кумом Цибулею. За часиночку я буду у тебе. А сейчас таки прийдуть до тебе купці за кобиною і пшеницею.

ЧЕРЕВНИК: Так кобила найшла ся?

ГРИЦЬКО *(сьмість ся)*: Найшла ся!

ЧЕРЕВНИК і ЦИБУЛЯ *(виходячи)*: Чудасії діють ся на сьвітї!

(Який-то час мовчанка. Виходять поволн всі, крім Грицька і циганів.)

СЦЕНА ДЕВ'ЯТА.

ПЕРШИЙ ЦИГАН (до Грицька): Ну, Грицьку! Чи гаразд сповнили ми паше діло?

ГРИЦЬКО: Ліше й не може бути...

ДРУГИЙ ЦИГАН: А як-же з волами? Чи тепер вони мої?

ГРИЦЬКО (смиється): Твої, твої...

(Занавіса спадає.)

ДІЯ ЧЕТВЕРТА.

Путро хати козака Цибулі. Хата пристроєна так, як в дії II-ій. Параска сидить біля скрині, підперши ліктем підбородок. Який-то час мовчанка.)

СЦЕНА ПЕРША.

ПАРАСКА: А однак... що-ж буде, як він не додержить обіцянки? Або як мене не схотять дати заміж за сього хорошого парубка в білій свиті... *(Бє кулаком до скрині).* Ні, так буде, як мені подобаєть ся! Мачуха, що тільки задумає, все мусить поставити на своїм... А чи-ж я таксамо не можу поставити на своїм? Упертости у мене є доволі! *(По хвили).* У-у! Який-же він хороший! Як чудно світять його очі! А як уміє він говорити золотко: „Парасю, голубко!“ Ні до одного парубка так гарно не пристає свитка, як до Грицька! Йому ще тільки насував би пояс в більше яркі краски... Та се нічого! Я йому чудовий пояс виткаю, як перейдем обое жити у нову хату. *(Ви-*

тягає изза пазухи невеличке зеркальце і придивляється в ній уважно, причепурюючи ся). А як після могою слюбу стріну де на дорозі мачуху, то далєбі — не поклоню ся їй, хоч би вона тобі й нукла з досади! О-го-го! Вже досить наковерзувала мачуха наді мною! Скорше пісок зійде на камене, а дуб пігветь ся над воду, як верба, ніж : погну ся перед тобою! (Устає від скрині, підходить до вікна, глядить на-двір, а опісля стає серед сцени). О! А я й забула! Треба, поки ще мене не посватає хороший парубок у білій світї, гривичаїти ся до жінки! Відай мені буде очінок до лпця... Щоб де добути мачушиного очінка! (Глядить по хаті). Заховала переді мною! А Грицько мені таких хороших очінків накупить, що мачуха певно пукне із зависти, як тільки побачить! (Сїдає знов біля скрині). Нікого нема! Та мені й нікого не треба, щоби тільки Грицько де навипув ся. Мені так дуже хочеть ся співати гесїльних пісень... Як се дївчата співають? (Надумуєть ся хвилию, а опісля співає):

Зеленський барвіночку,
Стели ся низенько,
А ти милий, чорнобривий,
Присунь ся близенько!

Зеленський барвіночку,
Стели ся ще низше,
А ти, милий, чорнобривий,
Присунь ся ще близше!

Ану-но, чи я гуляти відважу ся! Краше тепер спрїбувати, як нікого нема, щоби опісля не

було сорому! (Устає від скрині і танцює легесенько по хаті, держачи перед собою зеркальце. Танець стає щораз жвавіший. В самім розгарі увіходить Черевик з чималою пляшкою горівки в руках, глядить якийсь час на роззуляну доньку, а далі й сам йде на-прискоди, пристівуючи довільну пісню).

СЦЕНА ДРУГА.

ЧЕРЕВИК (увіходить і по-хвилі пускаєть в танець з донькою): Отсе славний танець завели ми. Параско, бодай тебе Бог чим мерцій Грицьком обдарував!

СЦЕНА ТРЕТЯ.

КОЗАК ЦИБУЛЯ (вбігає задиханий у хату і стає мов сторонілий): Отсе хорошо! (Черевик і донька перестають гуляти): Батько з донькою зачали вже весіле і без жениха! А се що за чудасія? Лагодьте ся чимскорше, жених зі старостами і музиками вже на подвірю!

ЧЕРЕВИК: А я й забув, з яким ділом забіг у хату! Побачив танець, та й самому пригадали ся давні-давні літа! (До Парашки): Ну, дочко, ладьмо ся скорше! Як тільки продав я кобилу, то Хима з великої радості побігла на базар купувати плахти та й всяку нишу дрянн! Тепер, поки її нема, належить діла кінчати! Та бодай вона там і на базари пропала! Та я знаю, що не проіаде, а вернеть ся сүшити до віку голову мужи-

кови. Парашко, я покляв ся Грицькови, що по-
благословлю тебе з ним під вінець...

КОЗАК ЦИБУЛЯ: А слова, даного чесному
чоловізї, належить додержати, Солопію!

ЧЕРЕВИК: Будеш мати, Параско, гарного
чоловіка! Як він важко сивуху дус, Боже милий!
(До кума): Щоб ти куме, побачив се диво! З ро-
ду не памятаю, щоби христїянини видудлав відро
горівки і не захлиснув ся... (До Параски що сто-
їть неначе засоромлена). А ти може невдоволе-
на таким славним женихом, га?

ПАРАСКА: Я нічого вже, батеньку, тільки
менї якось так дуже дивно...

КОЗАК ЦИБУЛЯ (усьміхаєть ся): І менї
було коли-то так дивно, а й твому батькови бу-
ло колись дивно...

ЧЕРЕВИК (спльовує): Чи ти отсе куме, не
за Химу торочиш... Побий тебе вража сила, як
ще раз за біду згадаєш!

СЦЕНА ЧЕТВЕРТА.

(Входить з поспіхом Грицько, за ним двох ста-
ростів, далі люди, музики і т. д.)

ГРИЦЬКО (підбігає до Параски і довить
їй за обї руки, глядячи щиро в очі): Парасю, го-
лубко, чи хочеш стати мою жоною?

ПАРАСКА (опускає очі в землю): Грицьку!
Не годить ся таке говорити! Ще тато почують!

ЧЕРЕВИК (тупає ногою і підсьмігуєсь):
Оттак отсе ти завела! Слухати хороших слів не
годить ся, а обїмати ся біля воза та ще й на ви-
ду базарних людей — то годить ся!

КОЗАК ЦИБУЛЯ: Куме! Не верзякай богато, а благослови!

ЧЕРЕВИК (бере обоїх молодят за руки, підносить очі в гору, а далі, зітхнувши, каже): Га, коли так, то нехай живуть, як вінки вють! Боже вас благослови!

(Молодята кланяють ся батькови в ноги і цілюють його руки.)

СЦЕНА ПЯТА.

ХИМА (за сценою): Я скорше трісну, а не допущу до сього! (Вбігає до середини, та чоловіки, що стоять біля дверей, не пускають її далше): Дайте мені до рук отсього голодраниця в білій свиті, я йому покажу, хто се такий, столітка відьма! Пустіть, нехай я його, нечумазного гольтінаку, навчу, як валяти грязюкою новий очінок у чесної газдині! Пустіть! (Видираєть ся, та не в силі).

ЧЕРЕВИК: Тьфу на тебе, жінко! В таку святаочну хвилю та покаяніє наводити на мір хрещений? Така ти дуже чесна газдиня, а з поповичом лицяла ся учора, говорили добрі люди. Не біся ся, жінко! Що зділано, то зділано! На се була Божа воля! А я, як раз що зроблю, то не люблю переміняти!

ХИМА: Де ти такого розуму набрав ся, безмовкий п'янице? Ти ще вчора і сеї нехарапутної вики не міг розняти, а нині яким відважним став! Пустіть, нехай я його провчу, мойого сто-

сотенного дурня! Ні, ні, нічого з того не буде! Я не дозволю!

КОЗАК ЦИБУЛЯ (*підходить ближче до Хими і накиває пальцем*). Не забудьте, кумо, що отсе моя хата і що я свою хату відстунив на забаву для чесних людей, щоби забавили ся і напили ся. Кумо, коли хоч, так по-доброму благословіть і ви молодят під вінець: а коли ні, то ми і без вас знати-мемо, як бавити ся.

ГУРТ ЛЮДСЬКИЙ: Правду каже козак Цибуля! Правду каже! На здоровля йому і на многі літа!

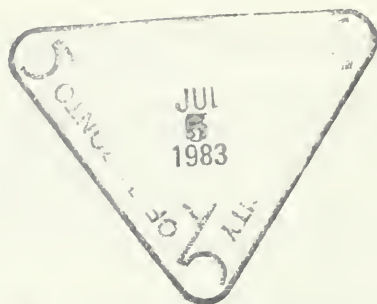
ХИМА (*смирійше*): Та я вже також не від того. Та досадно мені було, що всьо без мене скоїло ся. Я-ж також який-то голос в сім ділі маю.

ЧЕРЕВИК (*ободрений*): Говори до речі! Людий пора частувати! Музики також раді би заграти підскічної. Ну, чи поблагословиш?

ХИМА (*підходить соромливо до молодят і благословить. Обоє молодята стоять упрямо*): Боже вас благослови усім добром, з роси і води! (*Закричос лице руками*): Ото-ж дістала я зячка! Навіть не угнеть ся, такий упрямий!

ЧЕРЕВИК: Конець ділу! Тепер черга на забаву! Гей, музики! Не дармуйте! Нині у нас велике свята! І чортова червона свитка не помішас у радости!

(*Музиканти починають грати до танцю, а в часі, як присутні псускають ся парами гуляти занавіса спадає.*)

КОКОПЧНА ЗАМІТКА: — Повесну комедію написав я виключно на основі повісти М. Гоголя с. з. „Сорочинецький ярмарок”. О скільки се було можливе, послугував ся я словами самої повісти, додаючи свої слова тільки в конечних случаях. Крім самої повісти не тіснував ся рішучо жадними подібними перерібками.—Автор.